

HZ.

İbrahim'in İzinde

MUSTAFA EFE

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Davet ve Tebliğ Kavramı

Lügat Anlamı

“D-a-v” filinden türemiş bu kelime “kişinin, sesi ve sözleri ile muhatabını şahsına yönlendirmesi, ona yönelmeye teşvik etmesi, çağırması, bağırması, muhatabına seslenmesi, bir şeyin gelmesini istemesi, dua, nida, yardım talep etmesi” gibi anlamlara gelmekle beraber “ziyafet yemeği, dava, şiâr” olarak da kullanılmıştır.¹

Terim Anlamı

Davet kelimesi; çeşitli usullerle muhataplara İslâm’ı bildirmek, tanıtmak, İslâmiyet’i kabul etmelerini sağlamak, İslâm’ın emir ve nehiyelerine göre hareket etmeleri için onları bu konuda teşvik edip yönlendirmek demektir.² De‘a filinden türemiş olan davet, kişinin, sesi ve sözleri ile muhatabını şah-

---

1 Ahmet Önkal, *Rasululah’ın İslâm’a Davet Metodu*, (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2019), 21.

2 Süleyman Uludağ, *İslâm’da Mürşid ve İrşad Faaliyeti*, (İstanbul: İrfan Yayınevi, 1975), 13.

sına yönlendirmesi, ona yönelmeye teşvik etmesi, çağırması anlamındadır.³ “Davet”in “talep, bir şeye teşvik etmek ve ona sevk etmek, birini çağırarak, seslenmek...” gibi sözlük anlamlarından istilahi anlamlar çıkararak ve “İslâm’a davet’in, insanları çağırarak, onları İslâm’a sevk etmek ve ona tutunmaya teşvik etmek mânâlarını içermesinin mümkün olduğu” şeklinde ifade edenler de olmuştur.⁴

Davet dini literatürde, insanları İslâm’a ve iyi işlere yönelmeye, Allah’a ve Peygamberine tâbi olup kötü işlerden kaçınmaya çağırarak ve İslâm hakkında bilgi vermek demektir. Kur’an’da davet kelimesi ile tebliğ kelimesi birbirine yakın manalarda kullanılmaktadır.⁵ Ayetlere baktığımızda davet ve tebliğ bir nevi İslâm’ı tanıtmak ve insanların İslâm’a gelmesini sağlamaktır.

Kur’ân-ı Kerim’de Davet

Davet kelimesi Kur’an-ı Kerim’de geçtiği bazı ayetlerde “çağrı ve çağırarak” olarak zikredilmiş (Rum 30/25; Enfal 8/24; İbrahim 14/22), bazen bu kelime yine ayetlerde, istek, istem, dileme ve dua etme anlamlarında da kullanılmıştır (Mü’min 40/60).

Bazı araştırmacılar davet ve tebliğ kelimelerinin aynı anlamda olduğunu ifade etmiş olsalar da ayetlerdeki anlamlarına bakıldığında davet ve tebliğin aynı manalara gelmediği görülmektedir. Davet bilhassa henüz Müslüman olmamış insanlara İslâm’ı tanıtmak ve onları dine çağırarak olarak tanımlanırken,

3 el-İsfahani, *Kur’an Kavramları Sözlüğü Müfredat*, 359.

4 Muhammed Ebül-Feth el-Beyânûnî, *Davet İlmi*, Çev. Murat Kaya (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2021), 23.

5 İbrahim 14/10; Kehf 18/57; Mü’minun 23/73; Bakara 2/221; Muhammed 47/38; Yûnus 10/25; Hacc 22/67; Yûsuf 12/108; Gâfir 40/10,12; Nûh 71/7; Meryem 19/91; Kasas 28/87; Sâf 61/7; Fussilet 41/33; Ahzâb 33/4; Furkân 25/13,14.

tebliğ, İslâmî faaliyetlerin, dine göre yaşamak üzere yapılan çağruların ve risaletin herkese ulaştırılması anlamına gelmektedir. Bu sebeple tebliğ kavramı davete göre daha kapsamlı bir anlam taşımakta, davet kavramı ise tebliğ kavramına göre daha özel bir anlam ihtiva etmektedir.

Ayetlerde inanmayan kimselerin davet edildiği⁶ net bir şekilde ifade edilirken, bazı ayetlerdeki umumi ifadelerden, dini kabul etmiş muhatapların olmadığı (Ra'd 13/36; Yusuf 12/108; Nahl 16/125) ortaya çıkmaktadır. “*Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et!*” (Nahl 16/125) ayetinde davet yapılırken nelere dikkat edilmesi gerektiği ve nasıl yapılacağı ana hatları ile bildirilmektedir.

“*Dinde zorlama yoktur...*” (Bakara 2/256) ayetinde de davet ve davete icabetin hiçbir zorlama olmadan kişinin kendi hür iradesiyle olması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu ayet davet nasıl yapılmalı sorusuna en güzel cevaptır. O halde bu ayetler ışığında davet, daha İslâm'a henüz girmemiş kişileri, İslâm'a girme konusunda herhangi bir zorlamaya tâbi tutmadan bilgilendirerek, İslâm'ı öğrenmelerine imkân tanıyarak doğru ve yerinde sözlerle, nasihatlerle dine inanmaya teşvik etmektir.

Kur'an'da davet kelimesi altı ayette⁷ doğrudan geçerken, aynı kökten gelen kelimelerle 205 kez kullanılmıştır.⁸ Dünyaya ait olan işlerde ya da ahiret ile ilgisi olan konularda, İslâm'ın ele almış olduğu tüm mevzularda davet vardır. İnsanları Allah'a inanmaya, yalnızca O'nu ilah olarak kabul edip yalnızca O'na

6 Hac 22/67; Kasas 28/87; Nuh 71/5-8; Mü'min 40/41-43; Mü'min 40/60; Kehf 18/57; Saff 61/7; Hadid 57/8; Fussilet 41/5; Mü'min 40/10.

7 Yunus 13/ 89; Ra'd 13/14; İbrahim 14/44; Mü'min 40/43; Bakara 2/186; Rum 30/25.

8 Süleyman Gümrükçüoğlu, “Kur'an'da İletişim Dili” (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2011), 140.

kulluk etmeye ve O'nun emirleri ile nehiyelerine tâbi olmaya çağırarak dediğimiz davet; Kur'ân'da; Allah'ın yoluna (Nahl 16/125), Allah'ın kitabına (Âl-i İmrân 3/23), imana (Hadîd 57/8), İslâm'a (Saff 61/7), manevi diriliş ve hayat kaynağına (Enfâl 8/24), kurtuluşa, (Mü'min 40/41), hakka (Ra'd 13/14), hayra (Âl-i İmrân 3/104), sulha çağrı (Muhammed 47/35) gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Kur'an'da geçen bu ifadelerden, aslında davetin İslâm esaslarının kabul edilmesini ve bu esasların hayata geçmesini hedefleyen bir etkinlik olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre davet, Müslüman olanları ve olmayanları içermektedir. Ayrıca davet; vaaz ve nasihati, dini rehberliği, müjdelemeyi, tebliğ, tavsiye ve uyarıyı, iyiliği emretmeyi ve kötülükten sakındırmayı da içine alan bir kavramdır denilebilir.

Kur'ân'da üç farklı yerde Allah'a davette bulunanlar için 'dai' ifadesi kullanılmıştır.⁹ Bunun yanında Kur'an-ı Kerim'de davetçi olarak Allah (Bakara 2/221), peygamberler (Hac 22/67), insanlar (Yusuf 12/108) ve şeytan (Fatır 35/6) geçer. Yine Kur'an'da davetin temel konuları olarak Allah'a (Yusuf 12/108), Allah'ın mağfiretine (Bakara 2/221), Allah'a imana (Hadid 57/8), İslâm'a uymaya, duaya (Bakara 2/186), Allah'a ortak koşmaya (Mü'min 40/42), haşir olayında kabirlerden çağırılmaya (Yunus 10/25), Allah'ın yoluna (Nahl 16/125), Allah'ın kitabına (Al-i İmrân 3/23), hayat verecek şeylere (Enfal 8/24), kurtuluşa, cehennem azabına (Mü'min 40/41), hayra (Al-i İmrân 3/104), barışa (Muhammed 47/35) davetten bahsedilmektedir. Bu ayetler Kur'an'da davetin ne kadar kapsamlı bir kullanım alanı olduğunu açıklamaktadır.

Ayetlerde ve tanımlarda belirtildiği şekilde, davetin İslâm'ın esaslarını muhatabına tanıtması ve muhatabı tarafından bu

9 Ahkâf, 46/31-32; Fussilet 41/33; Ahzâb 33/46.

değerlerin kabul edilip uygulanmasını sağlamak gayesi, davet kavramının bu yönüyle sadece Müslümanları değil Müslümanlarla birlikte gayrimüslimleri de içine alan bir hareket olduğunu ortaya koymaktadır. Kur'an Müslümanlara ve gayrimüslimlere davet vazifesini yapanlardan övgüyle bahseder (Fussilet 41/33). Hak ve hakikatle ilgisi olmayan, batıl olan şeylere çağırılmayı ise “ateş ehlinden olmaya çağırır” (Fatur 35/6) diye kötülemesi, davetin nasıl bir vazife ve sorumluluk olduğunu muhataplarına göstermektedir. Kur'an'da “Hakiki davet ona aittir...” (Ra'd 13/14) ayetinde olduğu gibi, “davet” kimi zaman İslâm'ın bizzat kendisine davettir.¹⁰

Kur'an'da davet'in türevleri ile birlikte; *enzir*, *zekkir* ve *belliğ* sözcükleri farklı kelime gruplarıyla eş veya benzer anlamlara da gelmektedir. “*Ey örtüsünü üzerine çeken, kalk ve uyar*” (Müddessir 74/1-2) emri, Peygamberin insanları dine davet görevine başlamasının ilk emridir. “*Uyarmaya (evvel) en yakın akrabalarından*” (Şu'arâ 26/214) başlamasının istenmesi ile de davete açıkça başladığını biliyoruz. Bununla birlikte Resulullah Kur'an'da “*mübeşşir*, *nezir*” olarak vasıflandırılmaktadır (Furkan 25/56; Fetih, 48/8). Başka bir ayette ise bu iki vasfi taşıyan bir diğer vasfı olarak davetçi vasfı ile nitelendirilmiştir (Ahzâb 33/45-46).

Davet ve tebliğ kavramı birbiriyle yakın anlamlı olması sebebiyle çok irtibatlandırılır. Davet ve tebliğ kavramlarında derece ve metotta, öncelik ve sonralık şeklinde sıralamada farklılıklar vardır. Tebliğ genel itibariyle bilgilendirmeye yöneliktir, bilgi ve mesajları muhatabına iletme ve muhatabında bir şuur

10 el-Beyânûnî, *Davet İlmi*, 25.

oluşturma maksadını taşır; davet ise konuyu içselleştirmeye, mesajı kabul ettirip İslâm'ı yaşamaya teşvik etmektedir.¹¹

Kur'an'da davetin mutlaka emredildiği, ancak bu davetin kime ya da kimlere yapılacağına işaret edecek mef'ûlü belirtmeyen ayetler de olduğunu görüyoruz. Bu ayetlerden davetin genele olduğu çıkarılabilir. Ve bu ayetlere bakıldığında Kur'an'ın büyük bir kısmının davet ve tebliğ kavramı ile irtibatlı olduğu söylenebilir.

Hadislerde Davet

Peygamberin nübüvvet hayatı, insanlara Allah'ın ayetlerini okumak ve onları İslâm'a davet etmekle geçmiştir. Kur'an'da, Peygamberimiz örnek bir şahsiyet olarak gösterilmiştir (Ahzâb 33/21). Her hususta olduğu gibi İslâm'a davet hususunda da davetçilerin, Peygamber'in davet konusunda izlemiş olduğu metotları, tatbik ve tavsiyelerini kendilerine rehber ve model almaları gerekmektedir. Bu anlamda davette birinci referansın Kur'an, ikinci referansın da Sünnet olacağı hadiste açıkça beyan edilmiştir.¹²

Yine Peygamber Efendimiz, Hakk'a davet eden kişiye, davetine icabet edenlerin mükâfatı gibi mükâfat verileceğini ve davet olunanların sevabından herhangi bir eksilme yapılmayacağını ifade etmiştir.¹³

Peygamberimiz (sav), Muaz Bin Cebel'i Yemen'e vali olarak gönderirken insanları İslâm'a nasıl davet edeceğini, nereden ve nasıl başlayacağını şöyle bildirmişti: *"Onları önce Allah'tan*

---

11 Mehmet Şanver, *Kur'an'da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2004), 24-25.

12 Muvatta', Kader 3.

13 Tirmizî, İlim 15; Ebû Dâvûd, Sünnet 6; Müslim, İlim 16; İbni Mâce, Mukaddime 14.

başka ilah olmadığına ve benim, Allah'ın elçisi olduğuma şahadet getirmeye davet et."¹⁴ Yine davet hususunda önceki peygamberlerin görevinin "*ümmetlerini iyi olduğunu bildikleri şeye davet etmek, kötü olduğunu bildikleri şeyden de sakındırmak*"¹⁵ olduğunu bildirmesi davetin ana konularını ortaya koymaktadır. Nitekim bu husus ayette de şöyle ifade edilmektedir. "*Sizden iyiliğe çağıran, kötülükten sakındıran bir ümmet bulunsun*" (Âl-i İmrân 3/104) hatta Peygamberimiz bu hususa o kadar dikkat çekmiştir ki; "*insanoğlunun iyiliği emredip kötülükten men etmesi ve Allah'ı zikretmesinden başka her sözünün aleyhine olacağını ifade etmiştir.*"¹⁶

Peygamberimiz, bulunduğu döneme ve ortama göre davet metodlarını uygulamış, zaman ve zemini dikkate almayan, sert, ruhsuz, muhatabı usandıran ya da tekdüzellikle bıktıran bir davet metodunu uygun görmediği gibi, kötülüğe engel olunmamasının da davet görevinin yapılmadığı anlamına geldiğini bildirmiştir. Nitekim İsrailoğullarının lanetlenmesinin sebebinin buldukları toplumda yapılan kötü işlere ses çıkarmamaları, onları kötü işlerden ikaz edip korumamalarıdır.¹⁷ Peygamber Efendimiz ümmetine, İsrailoğullarının düştükleri bu hatalara düşmemeleri için bazı uyarılarda bulunmuştur. Zalimin zulmüne şahit olan ve zulmü engellemeyen insanları Allah'ın azabının kuşatacağını,¹⁸ doğru yola davet eden davetçinin de

14 Buhârî, Zekât 1, Tevhid 1.

15 Müslim, İmâre 46.; Nesâî, Bey'at 25.; İbni Mâce, Fiten 9.

16 İbn Mace, *Fiten*, 12.

17 Ebû Dâvûd, *Melâhim* 17.

18 Tirmizî, *Fiten*, 8.

hidayetine vesile olduğu kimselerin sevabından hiçbir eksilme olmadan sevap kazanacağını bildirmiştir.¹⁹

Peygamberimizin davetinde önem verdiği hususlardan bir tanesi de davet ettiği insanları ya da toplumları ayırmamasıdır. Müşrik, münafık, gayrimüslim, kâfir her kitleye davet ulaştırılmıştır. Bu durumda tüm bu hadislere baktığımızda Müslüman da Müslüman olmayan da davetin alanına girer. İnsanlara iyiliği emretmek ve onları kötülüklerden sakındırmak ve hidayet bulmalarına vesile olmak davetin kapsamındadır.

Tebliğ Kavramı

Lügat Anlamı

بلغ kökünden mastar olan tebliğ kelimesi sözlükte; ulaştırmak, bildirmek, eriştirmek, idrak etmek, götürmek ve bir işte hedefe varmak, başarıya ulaşmak gibi anlamlara gelmektedir. “بلغ” Bir şeyini bir yere götürülmesi, teslim edilmesi, ulaştırılması, “تبليغ” bir şeye ulaşmak, haber vermek, nakletmek, taşımak, tesirli bir mesajı iletmek, hedeflenen amacın nihai noktasına ermek, sonuna kadar gitmek, ulaşmak, farklı bir alana iletilmek üzere alınmış mesajların eksiltmeden ya da gizlemeden tam ve eksiksiz bir şekilde arzu edilen yere ulaştırılması anlamlarında kullanılan bir kelimedir. Hitap eden kişinin doğru, düzgün ve içten söz söyleyerek muhatabının gönlünü etkilemesi ve sözü ile tesir altına almasına da “belâğat” denir.

İslâm'a tebliği ifade eden; davet, irşat, iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma gibi çeşitli terimler de tebliğ manası içermektedir. Bu ve benzeri farklı kelimeler tebliği, davetten daha kapsamlı hale getirirken tebliğcinin işini kolaylaştırıp

19 İbn Mâce, *Sünnet*, 14.

tebliğ vazifesinde muvaffak olmasını sağlayacaktır. Tebliğin geniş bir alanı kuşatması, hayatımızın her anında ve alanında çeşitli şekillerde tebliğin karşımıza çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Terim Anlamı

Peygamberlerin, Cebrail (as) vasıtasıyla Allah'tan gelen vahiyi insanlara bildirmelerine tebliğ denilmektedir. Bu anlamda tebliğ, her peygamberin kavmiyle buluşma, tanışma ve anlaşma vasıtasıdır. Bu manada ayetlerde peygamberlerin buldukları toplumla tanışması ve anlaşmasının vasıtası olmakla birlikte esas görevlerinin tebliğ olduğu,²⁰ eğer tebliğ görevlerini yapmazlarsa peygamberlik vazifelerini yerine getirmemiş olacakları bildirilmiştir (Mâide 5/67). Tebliğ Peygamberlik sıfatlarından biri olup onlar rehber ve önder olmaları sebebiyle Allah'tan gelen ilâhî emir ve yasakları noksanz ve ilavesiz bir şekilde insanlara haber vermekle vazifelidirler. Kur'an'da birçok ayette tebliğin önemli bir görev olduğu ifade edilmektedir. Peygamberlerin bu vazifelerini yerine getirirken de insanlardan herhangi bir ücret talep etmeyecekleri, vazifelerinin karşılığını Allah'tan umacakları vurgulanmıştır.²¹ Tebliğ, insanları hak ve hakikate davet ederken onları İslâm'ın hükümleriyle buluşturur ve vahiyle tanıştırır. Aynı zamanda müminleri müjdelerken, muhalifleri de karşılaştıkları tehlikeler konusunda ikaz eder.

---

20 Âl-i İmran 3/20; En'âm 6/66; A'râf 7/93; Nahl 16/35,82; Teğâbûn 64/12; Ankebût 29/18; Ra'd 13/40; Yâsin 36/17; Şûrâ 42/48; Nûr 24/54; Maide 5/92-99.

21 Yûnûs 10/72; Sâd 38/86; Furkân 25/57; Seb'e 34/47; En'âm 6/90; Hûd 11/29,51; Yûsuf 12/104.